

DOBRI NAMENI

V zadnjem času je v ospredju razprava o uvedbi obvezne božičnice. Za mnoge zaposlene, ki se soočajo z visokimi življenjskimi stroški in občutkom nepravilne porazdelitve dobička, se zdi ukrep upravičen in dobrodošel. Na drugi strani pa delodajalci opozarjajo na dodatno obremenitev poslovanja in vprašljivo dolgoročno vzdržnost. Čeprav je težko z gotovostjo presoditi, ali gre za dober ukrep, je težko spregledati namen povečanja priljubljenosti v javnosti. Opozicija seveda ukrepu nasprotuje in izraža zaskrbljenost za javne finance in gospodarsko stanje, a ko so bile vloge zamenjane, so bila tudi njihova stališča ravno nasprotna. Današnji predlagatelji božičnice so bili v času epidemije močno zaskrbljeni ob uvedbi enkratnih solidarnostnih dodatkov za študente in upokojujence. Enaka skrb se je zdaj porodila takratnim izvajalcem teh ukrepov, a šele, ko so se znašli v opoziciji.

Iskreno verjamem, da uvedba zgoraj navedenih ukrepov za povečanje priljubljenosti temelji na dobrih namenih predlagateljev obeh ideoloških polov. Ne želim soditi, ali je uvedba božičnice upravičen ukrep ali ne, dejstvo pa je, da predlogi ukrepov katerihkoli vodij izhajajo iz njihove ideološke podstati, saj s tem mobilizirajo podpornike. S tem načeloma ni nič narobe, če je rešitev tudi strokovna, da ne povzroči več

škode kot koristi. Pri upoštevanju mnenj strokovnjakov pa se običajno zaplete.

Iz zgodovine poznamo vrsto primerov ukrepov, ki imajo osnovo v ideologiji in so bili uvedeni z dobrimi nameni. Rooseveltov »New Deal« za odpravo velike depresije je temeljil na keynesianizmu, ki zagovarja poseg države v zasebni sektor, kadar ta odpove, ter socialnem liberalizmu, ki države nima samo za branika pravic in svoboščin, ampak tudi skrbi za dostojno življenje državljanov. Podoben primer je tudi nastanek Evropske unije, ki je imela ideološko podlago v antinacionalizmu, miru in gospodarskem povezovanju. Oba primera sta zgled uspešnih ukrepov, pri katerih je imela politika resda močno ideološko podlago, a je bila strateško usmerjena, pragmatična ter odprta za dokaze in argumente strokovnjakov.

Žal pa je uspešnih primerov manj kot neuspešnih, med katerimi najdemo kar nekaj prav bizarnih, ki so običajno rezultat ideološke zaslepljenosti. Ameriška prohibicija je temeljila na protestantski etiki, ruralnih konservativnih vrednotah in moralnem paternalizmu, po katerem se cilj doseže s prepovedmi, rezultat pa je bilo hudo povečanje korupcije in kriminala. Na Kitajskem so v sklopu »Velikega skoka naprej« želeli dohiteti Veliko Britanijo po količini pridelanega jekla in s tem industrializirati pretežno agrarno družbo, zato so vsaki vasi in komuni zapovedali izdelavo lastnega jekla. Ker so v vaških pečeh kmetje pretopili tudi svoje kovinske izdelke, kot so posoda, plugi in drugi kmetijski pripomočki, so zaradi neznanja namesto jekla pridelali ogromne količine krhkega in neuporabnega litega železa. Ker poti nazaj v kmetovanje ni bilo več, so bile posledice katastrofalne. V istem času so uvedli tudi kampanjo proti štirim škodljivcem (podganam,

muham, komarjem in vrabcem), ki je sprva delovala obetavno, a so se z odstranitvijo vrabcev, ki naj bi domnevno pojedli preveč žita, namnožile kobilice do te mere, da so opustošile polja. Ignoriranje mnenj strokovnjakov, prikrievanje dejanskega stanja in prikazovanje učinkov na način, da zadovoljijo avtoritarnega reformatorja, so samo podaljšala agonijo prebivalstva.

Poenostavljene rešitve kompleksnih problemov se vpeljujejo tako v avtoritarnih kot demokratičnih režimih. Ko so v Sovjetski zvezi vpeljevali lisenkoizem in kljub znanju genetike sejali pšenico v hladnem podnebnju, misleč, da se bo rastlina sama naučila tam rasti, so nasprotnike zatirali represivno. A splošni učinek je povsem enak kot v Nixonovi vojni proti drogam v ZDA, prepovedi knjig LGBTQ+ v šolah ali proticepilski kampanji, kjer je mnenje strokovnjakov potisnjeno ob stran. Ukrepi, spodbujeni z dobrimi nameni, morda trčijo ob nasprotna mnenja, ki so ravno tako izražena z dobrimi nameni. Posledice uvedbe božičnice ali solidarnostnih dodatkov nikaikor niso primerljive s katastrofami navedenih zgodovinskih primerov, a dilema ob uveljavljanju dobronamerne ideje ostaja. Kako presoditi, kdo ima prav glede ravnanja z medvedi in glede umeščanja energetskih objektov v prostor?

Ambiciozni vodje, bodisi na državni ravni bodisi v podjetjih ali institucijah, pogosto uvajajo hitre in drastične spremembe iz lastnega ideološkega prepričanja, a spregledajo, da je pot v pekel tlakovana z dobrimi nameni. Zgodovina kaže, da je brez dobre strokovne podpore ta lahko dosežen relativno kmalu in da je popravljanje stanja nato še bistveno težavnejše.

Miroslav Halilović

© Avtorji 2025. CC-BY 4.0